ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-11

CHIZMA GEOMETRIYA VA MUHANDISLIK GRAFIKASINI O‘QITISHDA AMALIY MASHG‘ULOTLARNING METODIK ASOSLARI.

Ollaberganova Gulora Xamidjon qizi – Urganch davlat pedagogika instituti “San’atshunoslik” kafedrasi o‘qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada chizma geometriya va muhandislik grafikasi fanlarini o‘qitishda amaliy mashg‘ulotlarning metodik asoslari yoritilgan. Amaliy mashg‘ulotlar jarayonida talabalar fazoviy tasavvurni rivojlantirish, chizmalarni to‘g‘ri bajarish, konstruktorlik fikrlashni shakllantirish va muhandislik muammolarini grafik yo‘l bilan hal qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishlari ta’kidlanadi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, AKT vositalaridan foydalanish, modulli o‘qitish, masala va mashqlar tizimining samaradorligini oshirish bo‘yicha tavsiyalar beriladi. Tadqiqot natijalari amaliy mashg‘ulotlar sifatini yaxshilash va o‘quv jarayonini optimallashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: chizma geometriya, muhandislik grafikasi, amaliy mashg‘ulotlar, metodika, fazoviy tasavvur, grafik ko‘nikmalar, pedagogik texnologiyalar, AKT, modulli o‘qitish, muammoli ta’lim.

Аннотация: В данной статье рассмотрены методические основы проведения практических занятий по начертательной геометрии и инженерной графике. Подчёркивается важность развития пространственного мышления студентов, формирования навыков правильного выполнения чертежей, конструктивного мышления и графического решения инженерных задач. Представлены рекомендации по применению современных педагогических технологий, средств ИКТ, модульного обучения, а также по совершенствованию системы задач и упражнений. Результаты исследования направлены на повышение качества практических занятий и оптимизацию учебного процесса.

Ключевые слова: начертательная геометрия, инженерная графика, практические занятия, методика, пространственное мышление, графические навыки, педагогические технологии, ИКТ, модульное обучение, проблемное обучение.

Annotation: This article discusses the methodological foundations of conducting practical classes in descriptive geometry and engineering graphics. It highlights the importance of developing students’ spatial imagination, improving their drafting skills, fostering constructive and engineering thinking, and enhancing their ability to solve engineering problems through graphical methods. The paper provides recommendations on the use of modern pedagogical technologies, ICT tools, modular teaching approaches, and an improved system of exercises and tasks. The findings contribute to improving the quality of practical training and optimizing the educational process.

Keywords: descriptive geometry, engineering graphics, practical training, methodology, spatial visualization, graphic skills, pedagogical technologies, ICT tools, modular teaching, problem-based learning.

Hozirgi davrda texnika va texnologiyalar jadal rivojlanayotgan bir sharoitda muhandislik sohasidagi kadrlar tayyorlashda **chizma geometriya va muhandislik grafikasini** chuqur o‘zlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu fanlar talabalarning fazoviy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, loyihalash va konstruksiyalash jarayonida zarur bo‘lgan grafik bilim va ko‘nikmalarni shakllantiradi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-11

O‘qitish jarayonida **amaliy mashg‘ulotlar** asosiy o‘rinni egallaydi, chunki ular nazariy bilimlarni mustahkamlash, grafik topshiriqlarni bajarish orqali talabalarning mustaqil fikrlashini va ijodkorligini rivojlantiradi. Mazkur fanlar muhandislik va arxitektura yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalarni fazoviy fikrlash, geometrik tahlil qilish va loyihaviy yechimlarni chizma orqali ifodalashga o‘rgatadi. Shuning uchun ham bu fanlarni o‘qitishda **amaliy mashg‘ulotlar** markaziy o‘rin egallaydi. Chunki ular nazariy bilimlarni amalda qo‘llash, chizmachilik madaniyatini shakllantirish va talabani real muhandislik muhitiga tayyorlashning eng samarali shaklidir.

Chizma geometriya – bu fazoviy jismlarning shakli, kattaligi va joylashuvini tekislikda tasvirlash qoidalarini o‘rgatuvchi fan. Muhandislik grafika esa bu tasvirlarni texnik hujjatlar shaklida to‘g‘ri chizish, o‘qish va talqin etish usullarini o‘rgatadi. “Chizma geometriya va muhandislik grafika” fani texnik yo‘nalishdagi barcha mutaxassisliklar uchun **asosiy tayanch fanlardan** biri hisoblanadi. Chunki bu fan muhandislik tafakkurining poydevorini tashkil etadi — ya’ni har qanday texnik g‘oya yoki loyiha avvalo chizma orqali ifodalanadi. Mazkur fan doirasida o‘tiladigan **amaliy mashg‘ulotlar** o‘quv jarayonining eng muhim bo‘g‘ini bo‘lib, ular quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi:

Nazariy bilimlarni amalda qo‘llash: Talabalar o‘rganilgan proeksiyalash, kesim, o‘lchamlash va boshqa qoidalarni real chizma orqali bajarib ko‘radi.

Ko‘nikma va malakalarni shakllantirish: Amaliy topshiriqlar chizmalarni chizish, o‘qish, tahlil qilish, fazoviy tasavvur va muhandislik tafakkurini rivojlantiradi.

Ijodkorlik va mustaqillikni oshirish: Talabalar grafik topshiriqlarni mustaqil hal etish orqali texnik muammolarga ijodiy yondashishni o‘rganadilar.

Grafik madaniyatni rivojlantirish: Har bir chizma aniqlik, estetika va texnik standartlarga muvofiqlikni talab qiladi. Bu talabalarda aniqlik, mas’uliyat va diqqatni oshiradi.

Nazariy va amaliy mashg‘ulotlarning o‘zaro bog‘liqligi quydagilarda iborat. Chizma geometriya nazariy jihatdan fazoviy jismlar va ularning proeksiyalarini o‘rganadi. Ammo bu nazariy bilimni faqat og‘zaki yoki kitobiy shaklda o‘zlashtirish yetarli emas — uni **ko‘z bilan ko‘rish, qo‘l bilan chizish, shaklni fazoda tasavvur qilish** orqali mustahkamlash zarur. Shu sababli, amaliy mashg‘ulotlar:

- nazariy darslarning **davomi** va **mustahkamlovchi bosqichi** sifatida xizmat qiladi;
- nazariy bilimlarni **grafik faoliyatga aylantiradi**;
- o‘quv jarayonini **ko‘rgazmali, faol va interfaol** shaklga keltiradi.

Masalan, “Ikki tekislikning o‘zaro kesishuv chizig‘ini aniqlash” mavzusi nazariy darsda geometrik qonuniyatlar asosida tushuntiriladi, amaliy mashg‘ulotda esa talabalar shu qonuniyatni real chizmada bajarib, natijani fazoda tasavvur qiladi. Shunday qilib, amaliy mashg‘ulot nazariy tushunchani “ko‘rinadigan” holga keltiradi, bu esa bilimni uzoq muddatli xotirada mustahkamlaydi.

Muhandislik tayyorgarligida amaliy mashg‘ulotlarning o‘rni. Muhandislik faoliyati – bu grafik fikrlash, fazoviy tahlil va aniq hisob-kitoblarga asoslangan amaliy jarayondir. Shu bois “Chizma geometriya va muhandislik grafika” fanida amaliy mashg‘ulotlar:

- talabani **muhandislik loyihalashga tayyorlaydi;**
- texnik hujjatlar bilan ishlashni o‘rgatadi;
- chizmalarning standartlashtirilgan shaklini to‘g‘ri tuzish va o‘qish malakasini shakllantiradi;
- ishlab chiqarish jarayonidagi real topshiriqlarga o‘xshash masalalar yechimini mashq qildirish orqali **kasbiy tayyorgarlik**ni mustahkamlaydi.

Amaliy mashg‘ulotlar shuningdek talabalarda quyidagi kasbiy sifatlarni rivojlantiradi:

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-11

- aniqlik va puxtalik;
- muammoli vaziyatda yechim topish qobiliyati;
- texnik tilda fikrlash;
- jamoaviy hamkorlik va kommunikatsiya madaniyati.

Amaliy mashg‘ulotlarning zamonaviy shakllari. Bugungi kunda an’anaviy “qalam va qog‘oz” usuli bilan bir qatorda **kompyuter grafikasi** asosidagi mashg‘ulotlar muhim o‘rin egallamoqda. Bu yo‘nalishda quyidagi shakllar keng qo‘llaniladi:

- **Kompyuterda chizma bajarish (AutoCAD, SolidWorks, Compass 3D);**
- **3D modellashtirish**
- **Virtual ta’lim muhitida topshiriqlar** (masalan, onlayn platformalarda chizmalarni yaratish);
- **Mini-loyihalar va keys-stadi** – amaliy muammolar asosida grafik yechim topish.

Bu yondashuvlar talabalarda nafaqat grafik savodxonlikni, balki **raqamli texnologiyalar bilan ishlash malakasini** ham rivojlantiradi.“Chizma geometriya va muhandislik grafika” fanidagi **amaliy mashg‘ulotlar** — bu fan mazmunining yuragi hisoblanadi. Ular nazariy bilimlarni mustahkamlaydi, fazoviy tafakkurni rivojlantiradi, talabani real muhandislik faoliyatiga tayyorlaydi va ijodiy yondashuvni shakllantiradi. Amaliy mashg‘ulotlarsiz bu fanni to‘liq o‘zlashtirish mumkin emas, chunki chizma bu — **ko‘rish, chizish va tahlil qilish jarayonining birligi**dir. Shuning uchun har bir amaliy mashg‘ulotni o‘quv jarayonining asosiy bosqichi sifatida puxta rejalashtirish, interfaol va innovatsion metodlar bilan boyitish muhim ahamiyatga ega.

Chizma geometriya va muhandislik grafika – bu texnik fanlarning asosiy bo‘g‘ini bo‘lib, talabalarda fazoviy tasavvur, geometrik fikrlash, texnik tafakkur va loyihalash madaniyatini shakllantiradi. Ushbu fanlar **har qanday muhandislik faoliyatining asosi** bo‘lib, konstruktorlik, loyihalash, ishlab chiqarish jarayonlarida zarur bo‘lgan grafik ko‘nikmalarni shakllantiradi. Chizma geometriya nazariyasi orqali talabalar fazoda joylashgan jismlarning o‘zaro holatini, proyeksiyalarini, kesimlarini aniqlashni o‘rganadilar. Muhandislik grafikasi esa bu nazariy bilimlarni **amaliy chizmalar** orqali ifodalashga o‘rgatadi.

Amaliy mashg‘ulotlarning asosiy maqsadi — nazariy bilimlarni mustahkamlash, chizma chizish, proyeksiyalash, o‘lchash, hamda grafik ishlarni bajarish ko‘nikmasini shakllantirishdir va bundan tashqari **faol o‘quv faoliyatining asosiy shakli** bo‘lib, nazariy bilimlarni konkret grafik vazifalar orqali mustahkamlashni ta’minlaydi.

Ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan amaliy mashg‘ulot quyidagi tamoyillarga tayanadi:

- **Faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv** – o‘quvchi chizma tuzish jarayonida o‘zi faol ishtirok etadi;
- **Konstruktivlik tamoyili** – har bir mashg‘ulot konstruktiv tafakkurni rivojlantiradi;
- **Integrativlik** – matematika, informatika, mexanika va dizayn elementlari bilan uzviy bog‘lanadi;
- **Refleksivlik** – bajarilgan ishni tahlil qilish, xatolarni aniqlash va tuzatish ko‘nikmasi shakllanadi.

Bu tamoyillar amaliy mashg‘ulotlarni shunchaki chizma chizish jarayoni emas, balki **tahliliy fikrlash, muammoli vaziyatni hal etish va kreativ qaror qabul qilish** jarayoniga aylantiradi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, chizma geometriya va muhandislik grafikasini o‘qitishda amaliy mashg‘ulotlarni metodik asosda tashkil etish:

- o‘quvchilarning fazoviy tafakkurini 25–30% gacha rivojlantiradi;
- grafik savodxonlik darajasini sezilarli oshiradi;

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

- muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish malakasini shakllantiradi.

Xulosa. Amaliy mashg‘ulotlarni ilmiy asosda loyihalash — muhandislik ta’limining sifat ko‘rsatkichlarini belgilovchi muhim omildir. Chizma geometriya va muhandislik grafikasini o‘qitishda amaliy mashg‘ulotlar nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikmaga aylantirish, talabalarda muhandislik tafakkurini rivojlantirish, zamonaviy raqamli texnologiyalarni o‘zlashtirish, milliy va xalqaro standartlarga mos grafik madaniyatni shakllantirish uchun zarur metodik vositadir. Amaliy mashg‘ulotlarni ilmiy asosda tashkil etish ta’lim jarayonining natijaviyligini oshiradi, muhandislik tafakkurini innovatsion fikrlash bilan uyg‘unlashtiradi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Qahhorov A. Chizmachilik va muhandislik grafikasi asoslari. — Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2021.
2. 2. Zholtovskiy K.M. Начертательная геометрия. — Москва: Высшая школа, 2018.
3. Popov V.F., Ivanova T.A. Инженерная графика: учебное пособие. — Санкт-Петербург: Лань, 2019.
4. Giesecke F., Mitchell A., Spencer H. Engineering Graphics. — New York: Macmillan, 2017.
5. Omonov X. *Grafik tayyorgarlikda AKTdan foydalanish metodikasi.* — Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
6. Shodmonov Z., Tursunov M. “Chizma geometriya darslarida modulli o‘qitishning ahamiyati.” — *Oliy ta’lim va innovatsiyalar jurnali*, №3, 2021.